

írja: „Minden egyes bomba a nyugati hatalmak és Japán baráti kapcsolatait szaggatja szét” „Japán nem sorolható többé a civilizált államok közé.” Ezekben a harcokban ugyanaz a barbárság nyilatkozik meg, mint a spanyol polgárháborúban. A fasiszta erők tekintetnélküli munkája ez. Védtelen asszonyok, gyermekek kórházak, iskolák, műemlékek pusztulnak el ebben az ádáz harcban. A néphadsereg azonban mindenütt keményen megállja helyét. A világszerte egyre szorosabbá tömörülő népi demokratikus erők együtterzése legjobb biztosító a fasizmus, a háborús gyűlölet megszüntetésének és a béke végleges győzelmének.

Szántó Árpád

FIGYELŐ

Masaryk G. Tamás

1850—1937

Masaryk G. Tamásnak, a nagy pacifistának és a kisebbségi eszme igaz forradalmárának kijáró mély hódolaton túl emlékezünk meg néhány szóval változatos, de igaz eszméért vívott küzdelmeinek legfontosabb momentumairól.

Szolganépek gyermeke volt. Szülei lakatostanoncnak adták. A kiváló természeti adományokkal rendelkező ifjú azonban semmi szépet sem talál a napi 12—14 órás robotban. Szorgalmasan tanul és nagy nélkülözések árán elvergődik a prágai egyetemig, ahol miután levizsgázott, csakhamar tanárrá nevezik ki. Nyilvános fellépése a múlt század nyolcvanas éveire tehető, amikor a cseh akadémiai ifjúság élén, az „Atheneum” című folyóiratban megkezdte a cseh történelem és irodalom átértékelését és síkra száll az önálló cseh egyetem felállításáért. Ugyanakkor a pozitívista filozófia eszmetanát mélyíti s megalapozza egész életét átható történelmi jelentőségű felfogását, mely szerint *a nemzeti erőfeszítések célja csak egy humanista program megvalósítása lehet.* Ez a felfogás irányítja összes politikai akcióit s bár kezdetben ellensége minden radikálisizmusnak, tizennyolcban már kiforrott forradalmár, akit az osztrák rendőrség emigrációba kerget.

Külföldön elsősorban Habsburg-ellenes propagandát szervez, de ennél sokkal fontosabb a tudományos munkálkodása, melyben a tudós precizitásával bizonyítja az abszolutista monarchiák tarthatatlanságát és az európai kis nemzetek felszabadulásának történelmi szükségszerűségét. Ezek az alapelvek szolgáltatták a békekonferenciákon, a Népszövetség megalapításánál és a középeurópai kérdés megoldásánál felhasznált szempontjait. 1916 februárjában Párizsban, az ottani cseh forradalmi emigráció élén megalakítja a Csehszlovák Nemzeti Tanácsot, az életre hívandó Csehszlovák Köztársaság magvát. Diplomáciai és politikai akcióit mind a Habsburg-monarchia megbuktatására és az európai kis nemzetek teljes felszabadítására irányítja. Tizenhétben, az orosz forradalom káoszá-

ban, a cseh foglyokból hadsereget verbuvál, miáltal a cseh önállóság második előfeltételét teremti meg. Mire az összeomló monarchia 1918 végén ellenségeitől békéért esedez, Masaryk is elkészül bel- és külföldi akcióival s 1918 október 28-án életre hívja a mai Csehszlovák köztársaságot. A népben gyökerező államhatalom élén állva, óriási energiával munkálkodik az új haza felvirágzásán; miközben bölcs államférfihez méltó gondossággal örködik az összes polgárok teljes politikai és kulturális jogai felett. Így lesz a Csehszlovák Köztársaság Európában azon ritka államok egyike, ahol polgári szabadság és jogegyenlőség nem csak papíron, hanem magában az életben és gyakorlatban is megvalósul. Az állam kereteibe tartozó összes nemzetek Masarykban mindig igaz és megértő barátot leltek, amit mi sem bizonyít jobban mint az, hogy Masaryk milliós személyi adományával lehetővé tette a csehszlovákiai magyar kultúra legfőbb intézményének, a Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Tudományos és Művészeti Akadémiának megalapítását.

Páratlan életereje és munkakedve, kiváló szellemi és erkölcsi képességei hazájának legmagasabb tisztségére emelték, melytől csak agg kora és a halál futárjaként jelentkező betegség miatt váli meg. Hátralévő rövid éveit otthona magányában és népének szeretett aggodalmában töltötte el. Halálhíre, bár várható volt, mélyen megrendített mindenkit, kinek eszméje a sötétség, az erőszak és a babona elleni kíméletlen harc. Mint minden nagy embert, Masarykot is túléli életműve, életpályája pedig példaként lebeghet mindenki előtt, aki népének sorsát igazán a szívében viseli. (—)

Komolyabb magyar kultúréletet!

A vojvodinai magyar kultúréletben az olvasókörokre és közművelődési egyesületekre igen fontos szerep vár. Ezek az egyesületek volnának hivatva az itteni magyarság kultúréletét megfelelő magaslatra emelni. Sajnos ezen feladatuknak ma semmiesetre sem tudnak megfelelni, mert komolyabb kultúrmunkát a közművelődési egyesületek 10%-a sem fejt ki. Kevés energiájukat teljesen leköti a szintelen és többé-kevésbé értéktelen műkedvelő-színielőadások és kultúr-vacsorák rendezése. A programnküli társadalmi, illetve társasági élet túlteng a komoly kultúrmunkával szemben. Ezeket az állapotokat igyekszik megszüntetni az új magyar kisebbségi generáció amely az öntudatos haladószellemű főiskolások vezetésével szervezkedik nagyobb városaink kultúrköreiből ifjúsági alosztályokban. Így alakult ma ki az a helyzet, hogy az ifjúsági alosztályok határozzák meg azt az irányt, amelyen kultúréletünk mint Magyarországon is előrelendülhet a haladó, progresszív kultúra felé. Ez a haladószellemű kultúra termékenyítőleg hathat munkás és paraszt kultúránk fejlődésére is és egy magasabb alapon biztosíthatná népünk kulturális kifejlődését.

Legnagyobb vajdasági magyar kultúregyletünk a szubotici

Magyar Olvasókör, amelynek ifjúsági alosztálya az összes ilyen egyesületek közt a legerősebb és ezért különös fontosságot nyernek az Olvasókörben október 10-én lezajló választások amelyeken, három esztendőre választják meg a vezetőséget és a választmányt. Az előjelek szerint ezen a választáson az ifjúság a komolyabb idősebb kultúrmunkásokkal összefogva fog fellépni a szélsőséges elemek ellen, akik felhasználva az indifferensek egy részének tájékozatlanságát a magyar szellemtől idegen kultúrfasizmust igyekeznek meghonosítani az Olvasókörben. Az ifjúság programja a kultúrszabadság, népünk kulturális nivójának emelése előadások sorozatos megrendezésével a komoly színészetet potló műkedvelés felrfrissítése korszerű szindarabok előadásával, különböző tanfolyamok szervezése. Az élénk iramú agitáció arra enged következtetni, hogy az Olvasókör tagjai nem engedik magukat félrevezettetni a testvérharcot szító gyűlölködők szólamaitól és tömegesen fogják adni szavazataikat a kulturális haladást biztósító egyesült-listára, ami a jelen pillanatban igen fontos fejlődési foka vajdasági magyar kultúránk megvédésére irányuló harcunknak.

T. L. J.

A Szenteleky Irodalmi és Művészeti Társaság megalakult. Néhány évvel ezelőtt egy ízben már tömörültek a jugoszláviai magyar írók és az első Szenteleky-társaság a bánáti Magyar Közművelődési Egyesület égisze alatt rövid ideig működött is, az anyaegyesület működésének megszüntetésével egyidejűleg azonban az irodalmi társaság tevékenysége is megszakadt.

Sok eredménytelen kísérlet után 1937 szeptember 12-én Noviszádon megalakult az írók, újságírók, képzőművészek, iparművészek, szobrászok, zenészek és színészek egyesülete, a „Szenteleky Irodalmi és Művészeti Társaság”, amely céljául tűzte ki az említett művészeti ágazatokban dolgozó magyar kultúrmunkások tevékenységének elősegítését erkölcsi és anyagi téren az egész kisebbségi magyarság szolgálatában, néhai Szenteleky Kornél humanista elgondolásai szerint.

Az alakuló gyűlést indokolt okokból Noviszádra hívták össze s meghívtak arra hatvan személyt az írók, újságírók, művészek és kultúrmunkások közül. A meghívottak közül negyvenketten meg-

jelentek, nyolcan bejelentették csatlakozásukat, de elfoglaltságuk miatt nem vehettek részt a gyűlésen, amelyet a hatósági kiküldött jelenlétében délután a Polgári Magyar Kaszinó helyiségében tartottak meg.

Az új társaság minden tekintetben független kíván maradni s a kulturális-művészeti célokon kívül nem kíván más érdekeket szolgálni. Tagjai írók, újságírók s a többi művészetekben komolyan és hittel dolgozó, érdemes személyek lesznek, akik — tekintettel kultúréletünk ziláltságára és sajnálatos szervezetlenségére — arra törekszenek, hogy ezen a területen rendet teremtsenek, céltudatos munkát fejtsenek ki, tanáccsal szolgáljanak közművelődési kérdésekben, ellenőrzést és kritikát gyakoroljanak, hogy a jugoszláviai magyarság közművelődési életéből eltűnjenek a művészietlen, rossz és a kulturális haladást nem szolgáló, káros és semmiképen sem kívánatos jelenségek. A társaság gondoskodni kíván arra érdemes írók munkáinak kiadásáról, terjesztéséről, képzőművészeti kiállítások, komoly kultúrelőadások, érdekes és a célnak megfelelő szín-

házi előadások, felolvasások rendezéséről, irodalmi értékű könyvtár szervezéséről. Küzd az analfabetizmus, a tudatlanság ellen és világosságot akar vinni a magyar tömegekben, amelyeknek közművelődési vezetése és szellemi ellátása nagyon sok kívánivalót mutat.

A társaság alosztályokra oszlik és az egyes művészeti ágazatoknak megfelelően arra hivatott és képzett vezetőket kíván állítani.

A részletes alapszabálytervezetet dr. Salamon Frigyes olvasta fel. Megállapították ezután a rendes, pártoló és alapító tagok tagdíját. A rendes tagsági díj havi 5.— dinár, pártoló tag havi 10.—, alapító egyszer s mindenkorra 5.000.—, vagy évi 1000.— dinár. Hogy ki lehet a társaság rendes tagja, azt az alapszabályok pontosan körülírják. A tagfelvétellel a választmány dönt s ugyancsak ez dolgozza ki a társaság ügyrendi, működési szabályzatait és programját. Az alakuló gyűlés azt a reményét fejezte ki, hogy az új, független társaság szabad fóruma lesz minden irodalmi és művészeti törekvésnek a kisebbségi magyarság kulturális megőrzése, fenntartása és fejlesztése, a délszláv-magyar kulturális összefogás és együttműködés létrehozása érdekében.

Az ideiglenes vezetőség nagy hátránya, hogy az alakuló gyűlésen tekintélyes számban megjelent fiatal és haladó szellemű erőket a régi szokáshoz híven nem vonták be a társaság vezetőségébe, mely ezáltal nem nyújt kellő reményt, hatékony és a kisebbségek számára egyedül lehetséges haladószerű munkára. Az ifjúságot még mindig az egyes alosztályokba, vagy szakosztályokba igyekeznek leszorítani ahelyett, hogy megfelelő teret biztosítanának számára a társaság legfőbb munkásságában. Reméljük, hogy az alapszabályok jóváhagyása után megválasztandó rendes vezetőség kiküszöböli ezt a jelentős mulasztást.

Egy petrovozelői levél. Hogy milyen felfedezés és öröm olvasóinknak a falukutatás mozgalma, bizonyítja ez a kis levél:

„Ezennel tudatjuk, hogy mi is vállaltuk a falukutatásban, hogy részt veszünk. De jó is ránk, hisz ilyenkor tűnik ki, hogy még hol állunk a munkával. Nem kell Braziliába menni és ott kutatni, még saját falunk sincs kikutatva. Tehetetlennek bizonyultunk, nagyon kevés adatnak állunk még birtokában. Amerre fordulunk, elképesztő dolgokra bukkantunk... Az eredmény kevés, de nincs más kiút, nem mondhatunk le, ha elestünk, felkelünk, ha valamit nem tudunk, megtanuljuk. Ezt a kis eredményt elküldjük, később majd többet sikerül megtudnunk.”

Petrovozelői terjesztő-bizottság

— **A csehszlovákiai Magyar Fialatok Szövetsége** kiadásában október elején megjelenik a „Ludas Matyi” című négyfelvonásos népies dráma, amelyet Fazekas Mihály költői elbeszéléséből színdarabra Bodnár István haladó író dolgozott fel. A különö, nevelőhatású és mulatságos jelenetekkel tarkított színdarab igen alkalmas kultúregyesületek és műkedvelőszínpadok részére.

A vojvodinai munkásság összetétele 1936-ban. *

1. Az összes alkalmazott munkások száma (földmunkások nélkül):

<i>Vojvodinában</i>	<i>Jugoszláviában</i>
105.000	756.000

2. A munkásság összetétele területi csoportok szerint 0/0-ban:

	<i>Vojvodina</i>	<i>Jugoszlávia</i>
a) Ipar, gyáripar, bányászat kohászat, közlekedés .	65.1	70.7
b) Kereskedelem, bankok, szabad foglalkozások, egyéb hivatalok . . .	17.8	15.8
c) Háztartás, vendéglők, egészségügy	17.1	13.5

3. A munkásság összetétele iparágak szerint:

Iparág	Munkások száma	0/0		Egész Jugoszláviából Vajvodínára eső %
a) 1. közlekedés .	11.944	11.0	11.8	
2. textil . .	10.218	9.6	19.1	
3. élelmezés .	10.135	9.5	26.9	
4. fa . .	7.143	6.7	40.0	
5. szabó . .	6.162	5.6	20.0	
6. vas- és fém	5.381	5.1	10.1	
7. kő. . .	5.242	5.0	21.5	
8. építészet	4.489	4.3	9.4	
9. bőr .	3.277	3.0	16.0	
10. erdő .	1.181	1.1	2.6	
11. nyomda . .	1.089	1.0	12.4	
12. villamosság, vívvezeték .	924	0.9	12.2	
13. kémia	736	0.7	7.2	
14. dohány	441	0.4	4.2	
15. papír .	193	0.2	4.2	
16. egyéb .	1,067	1.0	24.9	
összesen	67.030	65.1	12.6	
b) 1. keresked. .	9.640	9.0	16.5	
2. városi és közs. hivat.	6.158	5.7	20.5	
3. bankok, szá- bad foglalk.	3.472	3.1	12.6	
összesen	19.270	17.8	16.0	
c) 1. háztartás' .	12.500	11.6	20.3	
2. egészségügy	3.843	3.4	23.3	
3. szálloda, ven- dégő .	2.357	2.1	10.3	
összesen .	18.700	17.1	18.3	
Összmunkásság		100.0	13.8	

* A Központi Munkabiztosító, a Humanitarni fond és a Bratiszka blagajna kimutatásai alapján.

SZEMLE, SZEMELVÉNYEK

Ignazio Silone: Bor és kenyér.

(Eugen Prager, Bratislava.) Silone, az újságíró, a „Fontamara” és a „Fasizmus” ismert írója legújabb könyvében határozottan jobb irodalmárnak mutatkozik, mint politikusnak s ezért magávalragadó művészi szép könyvét bizonyos kritikával kell olvasnunk. Regényében, amelyben egy illegális intellektuel lelki profilját rajzolja, valójában saját belső harcainak képét adja, amelyekben a kispolgári környezetben szerzett intellektuális és érzelmi elemek összeütköznek a proletár világnézettel. De tipikus és jelentős ez a könyv, mert a főhős esete ezer és ezer intellektuelben ismétlődik ma meg.

Amint már a „Fontamara” is mutatta, Silone nem az ipari munkásság, hanem a parasztság írója, még pedig ebben az esetben az ipari központoktól távolélő, tökéletesen kiszolgáltatott, tapasztalatlan parasztságé. Ipari proletariátus alig mutatkozik a könyvben és akkor sem a gyármunkásság, hanem egyesek (szabónő, gesztenyeárús, kőműves, kalauz) a megismerésítői, akik mögött nem látszik a tömeg. Az egyedüli kollektív a falu, a babonás, nyomorék, elesett cafonek (földmunkások). A kor az abesszin háború kitörésének ideje, a megfélemlítéssel, hatalmas propagandával létrehozott tömegpszichózis, minden becsületes szándék, akarat és ellenállás lapulásának ideje.

Az emigrációból titokban hazajött és otthon dolgozni akaró Spina tökéletesen tehetetlennek érzi magát az erőszakkal, a mindent befonó pártgépezettel szemben. Beletörődni a télettségbe nem tud és mivel semmi háttvédet, semmi tömeget nem talál, a kérdés teljesen az egyéni becsület és lelkiismeret területére toódik el. Két kötetben át kétségbeesetten ébresztgeti az emberekben az ellenállást, keres kapcsolatot, de ha egyéni felelősségérzete nem is törik meg, lelki problémája meglehetősen ködösen és ha-

**Szerezetek
új előfizetőket
a »HID«-nak!**

tározatlanul oldódik meg, jómaga gyökértelen és sorsa is bizonytalan marad. Alapos diagnózis és művészi lélekfestés mellett hiányzik Silone könyvéből a perspektíva, a jövő kérdése.

A regény tökéletes művészettel megrajzolt két mellékalakjának, Don Benedetto-nak és Cristina Colamartini-nek lelki fejlődése is hasonló vonásokat mutat, de ezeknek ábrázolása talán meggyőzőbb a főhősénél. Don Benedetto, a pap és tanár nem képes magát a Vatikán opportunistá politikájának és gyáva kompromisszumainak alávetni. Ő az Antikrisztust nem a forradalomban, hanem a fasizmusban látja, rejtegeti és támogatja az illegális Spinát és ha mérgezett ostyával és borral el nem teszik láb alól, hát aktív előmozdítójává válhat egy antifasiszta mozgalomnak.

A regény legpozitívabb és leghatározottabb oldala azonban kétségkívül a klerikalizmusnak, mint a fasizmus szövetségesének leálcázása. Nagyszerűen mutatja be a magas klérus álláspontját az abesszin háború kitérőesekor és az alacsonyabb papság tehetetlen alázatosságát. Nagyon sikerült még leírása annak a tipikus mozgalomnak, amelyben a fasiszta ifjúság a „második forradalmat” emlegeti és várja és érdekes az elterjedt legenda, hogy az igazi Mussolinót a Banca Commerciale (az olasz fináncióke leghatalmasabb képviselője) pincéjében tartják fogva.

A pozitív perspektíva határozott hiánya mellett is tagadhatatlanul nagy élményt jelent ez a könyv az olvasónak.

(K. M.)

Nikoláj Bogdanov: Az első leány. (Prager könyvkiadó, Bratislava.) A régi világ tűnő romjai és egy épülő világ új falai között hirtelen átvedlő emberek közé vezet el ez a könyv. Friss lehelletet hoz magával, mert ifjúságról szól, de sok belső zavart, tanácstalanságot is, mert még ott leskelődik a múlt, ami belénk nőtt s amin nem lehet egy-

szerre átgázolni. — A történet egyszerű, rövid: Az első leány nevelődése az ifjúmunkások sejtjében. Egy határozott, öntudatos kis lény, aki mindenütt megállja a helyét, csak ott nem, ahol még tapasztalat, segítség, tanács nincs: a szereimben. Egy új típusú, felemás lelkű leányban a szabadságból szabadosság lesz. Következetes akar lenni és szexuális és érzelmi életét is bizonyos új princípiumok szerint beállítani. Erre azonban rácafol az élet, a buta élet betegségét és csömört hoz.

A forradalom első éve, első éve egy szabadabb emberi életnek, szabadabb szerelemnek — első éve egy leánynak. Olyan probléma ez, amit — előre látjuk — nem fog megoldani egy kislány. Kitaposott út még nincs, egy hosszú nevelés útjának végén lesz csak megoldás. Két világ között mindent ugyan kezdő, ezer tévedésben erősödő ifjúság könyve ez. Valamikor talán úgy fogják olvasni az első leány úttörő életét, szomorú tapasztalatait, mint ahogy mi olvassuk Odysseus hánykolódását. Csakhogy ebből a hánykolódásból nincs édes hazatérés, nincs megérkezés, mert nincs kitaposott út és az ismeretlenben elvesz az egyén útja. Így kallódik el a könyv meséjében egy fiatal élet. „A gazdasztostól a nevelésig csak egy lépés. Lelkesülten a gondolattól, hogy szétromboljuk a régi életformákat, ezzel az egy lépéssel túlléptük a határt, mocsárba jutottunk”.

Nem vén moralistáknak és nem kis perverzításokat keresőknek való ez a könyv. De komoly, lelkesülten újat, jobbat akaró ifjúságnak. Naiv komolyság, csupa egyszerű jóakarát az a légkör, amiben az ifjúság mozog, de a naiv szándék és túlbuzgóság mögött acélosodik a felelősség, a kötelelességtudás. Ahogy jegyzőkönyveiket, naplójukat vezetik, ahogy küzdenek és ahogy szeretnek, mind csak átmeneti képe egy fejlődő, igazodó életnek. Lehet, hogy mindig ott érezzük a

magasztos és a nevetséges határán mozgó naivságot, de a végén mégis valami friss lehellete marad meg egy komolyan jobbat akaró, küzdő ifjúság életének.

(E. Za.)

Radnik, IX. 14. Megegyezés. A napi sajtó az Egyesült Ellenzék szerbiai részének és a Paraszt-Demokrata koalíciónak megegyezéséről ír. A megegyezés pontjai egyelőre ismeretlenek, csak a bevavatott körök tudják miről van szó, míg a dolgozó tömegek találgatásra kényszerülnek. A május ötödiki választások előtt a közvélemény tudta, hogy a Paraszt-Demokrata koalíció a szerbiai ellenzéki pártokkal választási egyezményt kötött. Az eredmény nem maradt el, de az idők folyamán haladást nem észlelhettünk. Az Egyesült Ellenzék a horvát kérdésben nem foglalt el egységes álláspontot, nem ismerte el teljesen a demokrácia elveit és azon társadalmi mozzanatokot, amelyek szükségszerűen egy erős demokrata blokkot követeltek a munkásosztály részvételével.

Nem tudhatjuk, hogy ez a megegyezés a horvát kérdésre, az ország közéletének demokratizálására milyen megoldást alánl. Épen ezért nem tudhatjuk, hogy a jövőben milyen irányt vesz a pártokon belül már folyamatban levő differenciálódás. Egy azonban biztos: a megegyezés a kialakulófélben levő két tábor, a demokrata és antidemokrata táborok kikristályosodását nagy mértékben meggyorsítja. A közeli napok megmutatják, hogy a pártvezérek, egyenként vagy összesen, melyik irányhoz csatlakoznak.

Ezek a kérdések a munkásság számára is életbevágóan fontosak. A munkásság a demokráciát képviselő erők összpontosítását követeli az antidemokratikus elemek ellen a békéért, a fasiszmus és a háború ellen folytatott harc alapján, ami egyedüli biztosíték arra, hogy a legszélesebb néptömegek érdekeinek megvédése elé ne gördüljenek akadályok. A

munkásosztály minden olyan egyezményt amely teljes erővel küzd a demokrata elvekért, örömmel üdvözöl.

MASARYK

a demokráciáról

„Nem minden jelentőség nélkül való, hogy a haladás és fejlődés eszméjét a demokrácia követelményeivel egyidejűleg hirdették és fogadták el általánosan; az összefüggés belső és lényeges... a demokrácia, haladószellemű és újjáteremtő”.

„A demokrácia nem csupán politikai egyenlőséget ismer, mint például az általános szavazati jog, hanem gazdasági-szociális, erkölcsi, vallási és általában szellemi egyenlőséget is”.

a békéről

„A militarizmus más valami, mint a hadsereg, amely az állam védelméhez mindenütt szükséges. Militarizmus alatt azt a különleges rendszert kell érteni — amelyet Poroszország sulykolt ki s amit Ausztria átvett — amely rendszerben a porosz katona, jobban mondva a porosz tiszt úgyszólván világegyetemi érték mérő fogalom, a szociális funkciók érték mérője lett, amelyben az egész állami és társadalmi berendezkedés a tisztokhoz alkalmazkodik s ahol az állami költségvetésben a hadsereg aránytalanul többet adnak ki, mint a többi tételre”.

a nemzetiségi kérdéstről

„Az erőszakos elnyomás, elnemzetlenítés és áthasonítás minden kevert álamban az öröknek rettenetes elpazarlása és az erkölcsi színvonalnak leszállítása; az uralkodó, elnyomó nemzetek maguknak is ártanak, ha erőszakot engednek meg és azáltal is, hogy az elnyomott nemzetnek legjobb jellemeit sohasem fogadják be”.

„Saját nemzetem szeretetéből nem következik, hogy más nemzeteket ne szeressek”.